

Streszczenie

Niniejsza praca doktorska dotyczy fenomenu umierania, śmierci i żałoby w kontekście filozofii praktycznej. Głównym celem rozprawy jest przybliżenie istoty śmierci i podkreślenie wagi towarzyszenia osobie umierającej. W pracy użyta została figura *psychopomposa* (z gr. „przewodnik dusz”), której zadaniem jest pomoc w zauważeniu istoty śmierci, uświadomieniu sobie, z czym wiąże się wydarzenie umierania i jaki wpływ na odbiór i przeżywanie śmierci ma proces żałoby. Topos *psychopomposa*, choć zmienny na przestrzeni wieków, zapominany i odnajdywany, w każdej epoce nabiera nowego znaczenia i nowych funkcji. Celem pracy jest zatem ukazanie uniwersalności i konieczności roli *psychopomposa* w prawidłowym przeżywaniu przez człowieka doświadczenia śmierci.

Jako klucz do analizy zgromadzonego materiału i interpretacji zjawiska towarzyszenia w obliczu śmierci przyjąłem następujące sposoby jej rozumienia: jako kresu lub początku, jako przejścia, a wreszcie jako samotności lub dialogu.

W pracy wykorzystano następujące metody: krytyczną analizę dzieł poszczególnych myślicieli, elementy podejścia komparatystycznego i syntezy (metoda interpretacyjna, metoda antropologiczna, metoda historyczna oraz hermeneutyczna). Głównym przedmiotem moich analiz były teksty poszczególnych filozofów, dzieła ich komentatorów, zachowany materiał historyczny, literacki, religijny, a także literatura pomocnicza z zakresu antropologii filozoficznej. Skorzystałam z literatury przedmiotu z takich dziedzin nauki jak filozofia, religioznawstwo, psychologia czy medycyna, w języku polskim, angielskim i włoskim.

Niniejsza praca stanowi wielowątkową mozaikę, pisaną w długim okresie czasu, dojrzewającą wraz ze wzrostem zainteresowania tematyką śmierci na przestrzeni ostatnich 10 lat. Wierzę jednak, iż będzie to jej zaletą, a także pozwoli ukazać moje zaangażowanie i chęć zwrócenia uwagi na wydarzenie śmierci, które dotyczy osobiście każdego człowieka.

Na strukturę pracy składa się wstęp, trzy rozdziały, zakończenie i bibliografia.

Pierwszy rozdział, *Antropologiczne spojrzenie na śmierć*, ma na celu ukazanie śmierci według wspomnianego powyżej klucza interpretacyjnego, zakładając, iż wizja śmierci jest ściśle związana z konkretną antropologią. Rozważam śmierć po pierwsze

jako kres lub początek, biorąc pod uwagę aspekt czasowości i przestrzenności, a także przedstawiając życie człowieka jako pewien dynamiczny proces. Po drugie, staram się ukazać śmierć jako przejście, którego odzwierciedleniem są obrzędy i rytuały okolopogrzebowe. Po trzecie, rozważam śmierć w kategoriach samotności i dialogu, pod kątem zjawiska towarzyszenia, a także w horyzoncie takich wartości jak miłość, wiara i nadzieja.

Drugi rozdział, *Historyczne spojrzenie na śmierć*, wiąże się z analizą zgromadzonego materiału historycznego dotyczącego wybranej literatury i filozofii kultury starożytnej Grecji, a także spuścizny przekazu *Starego i Nowego Testamentu*, od okresu judaizmu do czasów późnego średniowiecza, pod kątem śmierci i obecności w jej poszczególnych interpretacjach i etapach toposu *psychopomposa*.

Trzeci rozdział, *Hermeneutyczne spojrzenie na śmierć*, ma na celu przyjrzenie się zagadnieniu śmierci w dwóch dyscyplinach naukowych, takich jak psychologia i filozofia współczesna. Jako że rozdział ten składa się z analizy i interpretacji hermeneutycznej tekstów wybranych myślicieli, najpierw staram się opisać konkretną wizję człowieka oraz zarys życiorysu autora, z którymi wiąże się koncepcja śmierci i potrzeby towarzyszenia wobec niej. W dziedzinie psychologii nurt tanatyczny przedstawiam na podstawie twórczości dwójki psychiatrów: Elisabeth Kübler-Ross i Antoniego Kepińskiego, a także w kontekście ruchu opieki paliatywnej. W filozofii natomiast wybrałam twórczość Simone Weil i Józefa Tischnera.

Kompozycja pracy zakłada pewną spójną całość, jednakże każdy z tych trzech rozdziałów mógłby stanowić zamkniętą część i występować oddzielnie. Ta różnorodność wątków i pojęć, które ostatecznie mają ten sam cel, czyli przedstawienie funkcji *psychopomposa*, doprowadza definitywnie do wielowymiarowego spojrzenia na zagadnienie umierania, śmierci i żałoby.

Zjawisko śmierci stawia przed badaczem wiele trudności, dlatego też w tej rozprawie zagadnienie śmierci i rola *psychopomposa* nie zostały opisane w sposób wyczerpujący. Jednakże w oparciu o wyciągnięte wnioski można stwierdzić, iż przeprowadzona w pracy analiza dostarcza argumentów uzasadniających tezę przemawiającą za uniwersalnością motywu *psychopomposa*, gdyż umieranie, śmierć i żałoba to rozciągnięty w czasie, niezwykle złożony proces, angażujący umierającego i towarzyszące mu w tym osoby, niezależnie od miejsca i czasu.

M. Midluna

15. 04. 2024